

**BOSHLANG'ICH TA'LIMGA MODULLI TA'LIM ASOSIDA
MODELLASHTIRISH METODINI QO'LLASHNING
PEDAGOGIK XUSUSIYATLARI**

Sitora Alimardonova

Annotatsiya: Pedagogik tizimning maqsadlari: insonlarda o'z-o'zini boshqarish qobiliyatini (mustaqil bilim olish, o'z-o'zini tarbiyalash) shakllantirish asosida ularni boshqarish ob'ektidan boshqarish sub'ektiga aylantirish. O'qituvchi va o'quvchining faolligi uning boshqarish sub'ekti sifatida ozmi, ko'pmi o'z faoliyati va xulqini boshqarishida, shuningdek, boshqalar xulqiga ham ta'sir ko'rsatishida ko'rinadi. Ushbu maqolada Boshlang'ich ta'limga modulli ta'lim asosida modellashtirish metodini qo'llashning pedagogik xususiyatlarilari tahlil etiladi.

Kalit so'zlar: Pedagogik tizim, modul, modulli ta'lim, modulli ta'lim prinsiplari, modulli o'qish, algoritim.

Ta'lim-tarbiya muaamolari tizimli yondashuvni talab qiladigan masalalardan biridir. Ta'lim va tarbiya – ijtimoiy tajribalarni o'qituvchi rahbarligida o'zlashtirishga qaratilgan maqsadli ta'sirdir. Ta'lim va tarbiya jarayonida pedagogik tizim faoliyati vositasida insonning rivojlanishi boshqariladi.¹

Hozirgi davr o'quv-tarbiyaviy jarayonini boshqarish vazifalaridan biri o'qish-o'qitish mehnati jarayonini qulay intensivatsiyalashdir. Uning tarkibiy qismiga quyidagilar kiradi: Ta'limning maqsadga qaratilganligini rivojlantirish, uning motivatsiyasini kuchaytirish, ta'lim mazmunining axborot hajmini, ta'limning ilg'or shakl va metodlarini qo'llash, ta'lim tempini faollashtirish, ta'lim mehnatining refleks ko'nikmalarini rivojlantirish, ta'lim jarayonida axborot texnologiyalaridan foydalanish.²

Ta'limni qulaylashtirish usullariga quyidagilar kiradi: vazifalarni yaxlit rejalashtirish, o'quvchilar xususiyatlarini hisobga olib uni oydinlashtirish, o'quv materialiga o'quvchilar e'tiborini tortish yo'llarini izlash, dars etaplarini optimal ketma-ketligini tanlash, ta'limning metod, shakl va vositalarini asosli tanlash,

¹ Karimov I.A. *Barkamol avlod - O'zbekiston taraqqiyotining poydevori*. – T.: Sharq, 1998. B. 4-19.

² O'zbekiston Respublikasining «Ta'lim to'g'risida»gi Qonuni. *Barkamol avlod – O'zbekiston taraqqiyotining poydevori*. – T.: 1998. B. 20-29.

differential yondashuv, sinf va uy vazifalarining hajmi va murakkabligining qulayligi, o'quv-tarbiyaviy jarayon natijasining yaxlit tahlili.³

Zamonaviy pedagogik yondoshuv ta'lim jarayonining diqqat markazida o'quvchining o'quv-biluv faoliyatini qo'yish, ta'lim jarayonini taxminiy loyihalash, diagnostikligi, maqsadning aniqligi va natijaning ob'ektiv nazorati (o'z-o'zini nazorat), ta'lim jarayonining yaxlitligi kabilarga qaratilgandir. O'quvchi faoliyatining yuqori darajadagi ko'rsatkichi uni o'quv-biluv faoliyatini o'zi tashkil etishi, iroda va faoliyatning o'quvchi ongining predmatiga aylanishidir. Bu maqsadni mustaqil qo'ya bilish, faoliyat usullarini tanlay bilish, o'z ta'sirlari va munosabatlari doirasida boshqalar bilan kelisha bilish va koordinatsiyalash, o'z-o'zini nazorat qila bilishlarda ko'rinadi. Bunday faoliyat ta'limning modulli texnologiyasi orqali samarali amalga oshirilishi mumkin.

Darsda modulli texnologiyani amalga oshirish va loyihalash xususiyatlari.

Ta'lim jarayonida alohida modullar asosida o'quv faoliyatini tashkil etilishi o'quvchining ta'lim faoliyatining sub'ekti sifatida mustaqil, rejali bilim o'zlashtirishi va o'z-o'zini rivojlantirishida katta imkoniyatlar yaratadi. Modulli texnologiyani amaliyotga qo'llash o'qituvchidan modulli ta'lim printsiplarini yaxshi bilishni talab etadi:

Modullilikning **1-printsipti** ta'limning konstruktivligi:⁴

a. o'quv materialini shunday konstruksiyalash lozimki, o'quvchi oldiga qo'yilgan har bir maqsadga erishish ta'minlangan bo'lsin;

b. o'quv materialini tugallangan bloklarda tasavvur qilish;

v. Ta'limning har xil shakl va turlari integrallashsin;

2-printsipti maqsadlarning aniqligi: ta'lim mazmunidan asosiy elementlarni ajratish ta'lim mazmuni tarkibini aniqlash asosida kursga, sinfga tegishli har xil darajali - yaxlit, integrallashgan, xususiy didaktik maqsadlarni ishlab chiqish.

3 printsipti ta'limning qulayligi: axborotlarning tezligi, ochiqligi va ularni almashtiraolish imkoniyati, o'quv-biluv faoliyatining har bir o'quvchi uchun qulayligi va moslasha olishi nuqtai nazaridan darslarning har bir etapini tahlil qiliish imkoniyati bo'lgan shakli.

4 printsipti ta'sirlarning tiizimlilikligi: ta'limning har xil metod va usullari , mazmuni, o'quv faoliyatining o'zgaruvchanligi asosida bilim o'zlashtirishning qulayligi, maxsus ko'nikma va malakalarning shakllanishi.

³ *Kadrlar tayyorlash milliy dasturi. Barkamol avlod – O'zbekiston taraqqiyotining poydevori. – T.: Sharq, 1998. B. 31-61.*

⁴ *Azizxo'jaeva.N.N.Pedagogik texnologiya va pedagogik mahorat.–T.:2003.-174 b.*

5 printsip Ta'limning ixchamligi; O'quv faoliyatining individual uslubini shakllantirish orqali o'quvchi shaxsini rivojlantirishga qaratilgan ta'limning ixcham yo'nalishi;

6 printsip Ta'limni individuallashtirish: har bir o'quvchining o'zlashtirishini nazorat qilish, monitoring natijalari asosida faol rivojlantirish zonasi va yaqin rivojlantirish zonalarini aniqlab, baholash tizimida o'quvchilarning faolligini rag'batlantirishdan foydalanish asosida, ularning faolligini oshirish ta'limni individuallashtirish demakdir.

7 printsip metodik maslahatlarning turli xilligi: modul dasturi axborotlarni oson o'zlashtirish uchun o'qituvchi maslahatidan foydalanishni taqozo etadi (savollar tizimi, algoritmlar va h.)⁵

Modul dasturini loyixalashga kirishishdan oldin o'qituvchi o'zining yangi funksiyasini aniq anglab olmog'i lozim. Uning yangiligi shundan iboratki, o'qituvchi:

- o'quvchilarning biluv faoliyatini boshqaradi, ya'ni, o'qituvchi tayyor bilimni beruvchi emas, balki o'quvchilarning shaxsiy - biluv faoliyatining tashkilotchisiga aylanadi;

- darsda o'quvchilarni biluv faoliyatiga qiziqtirib (motiv), ularning o'quv predmetiga ijobiy munosabatini tarbiyalaydi;

- darsda o'quvchilarni axborot materiallari bilan ishlashga o'rgatadi va mustaqil ishlarni tashkil etadi;⁶

- ta'limning jamoa usulidan foydalanib, barcha o'quvchilarni ijodiy ishlashga jalb etadi, ular o'rtasida o'zaro yordamni tashkil etadi;

- muvaffaqiyatga erishish vaziyatini yaratadi, ya'ni, har bir o'quvchining kuchi yetadigan topshiriqlar va ularning metodikasini ishlab chiqadi, ijobiy hamkorlik muhitini yaratadi;

- o'quvchining o'z faoliyatini tahlil qilishi va baholashini tashkil etadi.

Xulosa qilib aytganda modulli ta'limning mohiyati shundaki, o'quvchi modullar bilan ishlash jarayonida o'quv-biluv faoliyati oldiga qo'yilgan maqsadga mustaqil ravishda to'liq erishadi (ba'zida o'qituvchi yordamidan foydalanadi).

Modul – ta'lim mazmunining shunday bir yaxlit bo'lagiki, u ta'lim mazmuni va uning texnologiyasi birlashtirilgan yuqori darajadagi yaxlit tizimidir.

Modul tarkibi:

- ta'sirlarning maqsadli rejasi,

axborot banki,

didaktik maqsadga erishishga metodik rahbarlik.

⁵ 5. *Barkamol avlod orzusi*. – T.: O'zbekiston. 2000. - 245 b.

⁶ *Beruniy. Qadimiy xalqlardan qolgan yodgorliklar Tanlangan asarlar. 1-jild*. – Toshkent: 1968. 106-107 b.

Modulli ta'limning boshqa ta'lim tizimlaridan farqlari quyidagilar:

1. ta'lim mazmuni alohida tugallangan mustaqil qismlar(bloklar)dan iborat bo'lishi va ularni o'zlashtirish ta'lim maqsadlaridan kelib chiqishi lozim. Didaktik maqsad o'quvchi uchun belgilanadi va u faqat o'quv materiali hajmini o'zlashtirishga oid ko'rsamalarni emas, balki o'zlashtirish darajasini ham o'z ichiga oladi. Har bir o'quvchi modulni qanday o'rganish kerakligi, zaruriy o'quv materiallarini qanday topishi kerakligi haqida o'qituvchidan yozma tavsiyalar oladi. ⁷

2. o'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi muloqot individual tarzda yoki modullar asosida o'tadi. Faqat modulgina ta'limni sub'ekt-sub'ekt asosida o'tishiga yordam beradi. ⁸

3. har bir o'quvchi o'z faoliyati davomida vaqtining ko'p qismini mustaqil ishlashga, maqsad asosida o'qishga, ishni rejalashtirish, tashkillashtirish, nazorat qilish va tekshirishga bag'ishlaydi. Shunday qilib har bir o'quvchi o'z bilim darajasi haqida aniq tasavvurga ega bo'ladi, bilim va ko'nikmalaridagi kamchiliklarni anglaydi.

4. o'qituvchi o'quvchilarning o'quv-biluv faoliyatini modullar orqali yoki bevosita boshqaradi. Bevosita boshqarganda u aniq maqsad asosida va o'quvchi bilan yaxshi munosabatda bo'lib boshqaradi.

5. Chop etilgan modullarning mavjudligi o'qituvchiga o'quvchilarning har biriga individual maslahat bera olish va o'quvchiga qanday yordam qilishni belgilab olish imkoniyatini beradi. ⁹

Bilim o'zlashtirish etaplari logikasi – idrok etish, anglash, esda qoldirish, amaliyotga qo'llash, umumlashtirish, tizimlash kabilar asosida o'quvchi faoliyati tarkibini belgilash – modul qurilishida eng muhim asosdir.

O'qish darslariga qo'yilgan zamonaviy talablar o'qituvchidan boshlang'ich sinf o'quvchilarini o'qishga jalb qilish, badiiy adabiyotni san'atning bir turi sifatida qarashga, asarlarning badiiy mazmunini, estetik ahamiyatini va obrazlar mazmunini tushunishiga e'tibor qaratish talab etiladi. Ta'limning an'anaviy tizimidan farqli ravishda modulli o'qish darslarining asosida uning har bir etapida o'quvchining

⁷ *Bespalko V.P. Slagaeme pedagogicheskoy texnologii. –Moskva: Pedagogika, 1989. - 190 b.*

⁸ *Bob Kizlik.Lesson Planning,Lesson Plan Formats and Lesson Plan Ideas.. www ADPRIMA. com*

⁹ *Bugatov V.M. Pedagogicheskie tainstva didakticheskix igr. Ucheb.-metodicheskoe posobie. 2-e izd.. – M.: Flinta, 2003. -152 s.*

faolligiga asoslangan mustaqil faoliyati, o'zlashtirish qobiliyatini hisobga olgan har xil darajali modullar algoritmi asosida ta'lim jarayoniga to'liq jalb etish yotadi.¹⁰

O'quvchilar modul topshiriqlarini mustaqil o'qiy oladigan davrdan boshlab modulli o'qishga o'tish maqsadga muvofiq bo'ladi. Ya'ni ikkinchi sinfdan boshlab modullarni kiritish yaxshi natija beradi.

ADABIYOTLAR:

1. Karimov I.A. Barkamol avlod - O'zbekiston taraqqiyotining poydevori. – T.: Sharq, 1998. B. 4-19.
2. O'zbekiston Respublikasining «Ta'lim to'g'risida»gi Qonuni. Barkamol avlod – O'zbekiston taraqqiyotining poydevori. – T.: 1998. B. 20-29.
3. Kadrlar tayyorlash milliy dasturi. Barkamol avlod – O'zbekiston taraqqiyotining poydevori. – T.: Sharq, 1998. B. 31-61.
4. Azizxo'jaeva.N.N.Pedagogik texnologiya va pedagogik mahorat.–T.:2003.- 174 b.
5. Barkamol avlod orzusi. – T.: O'zbekiston. 2000. - 245 b.
6. Beruniy. Qadimiy xalqlardan qolgan yodgorliklar Tanlangan asarlar. 1-jild. – Toshkent: 1968. 106-107 b.
7. Bepalko V.P. Slagaeme pedagogicheskoy texnologii. –Moskva: Pedagogika, 1989. - 190 b.
8. Bob Kizlik. Lesson Planning, Lesson Plan Formats and Lesson Plan Ideas.. www ADPRIMA. com
9. Bugatov V.M. Pedagogicheskie tainstva didakticheskix igr. Ucheb.- metodicheskoe posobie. 2-e izd.. – M.: Flinta, 2003. -152 s.
10. Gromkova M.T Pedagogika obrazovaniya vzroslyx (uchebnoe posobie) – M.: TOO. Intl.Tex. 1995 g. - 96 s.

¹⁰ Gromkova M.T Pedagogika obrazovaniya vzroslyx (uchebnoe posobie) – M.: TOO. Intl.Tex. 1995 g. - 96 s.